

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

PROGRESS OF SOCIAL PARTNERSHIP IN THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION

УДК 331.105

<https://doi.org/10.32843/bses.64-1>

Зіброва О.В.

старший викладач кафедри публічного управління та підприємництва
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Любушкіна І.О.

старший викладач кафедри публічного управління та підприємництва
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Тур І.Ю.

старший викладач кафедри публічного управління та підприємництва
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Zibrova Olena

National Aerospace University
«Kharkiv Aviation Institute»

Lyubushkina Irina

National Aerospace University
«Kharkiv Aviation Institute»

Tur Iryna

National Aerospace University
«Kharkiv Aviation Institute»

Відсутність досліджень розвитку соціального партнерства як чинника, що має вплив на зростання та забезпечення соціальної захисту населення, зумовила актуальність роботи. У статті розкрито наукові погляди щодо трактування поняття соціального партнерства. Охарактеризовано та розкрито принципи концепцій соціального партнерства у формуванні ефективно діючої системи соціального захисту в Україні. Доведено, що соціальне партнерство у забезпеченні соціального захисту необхідно розглядати у розрізі різних рівнів, а не тільки державних інститутів. Розглянуто сучасні особливості модернізації ролі соціального партнерства, які мають вплив на соціальний захист громадян. Обґрунтовано необхідність під час визначення поняття «соціальний захист» урахувувати усі його аспекти, незважаючи на галузь знань, у якій вони знаходять своє місце. Практична цінність статті полягає у доведенні необхідності розвитку та зростання системи соціального партнерства як найбільш важливого елемента соціального відповідальності з метою підвищення рівня соціального захисту населення.

Ключові слова: соціальне партнерство, концепції, соціальний захист, населення, економічне зростання.

Отсутствие исследований о развитии социального партнерства как фактора, который оказывает влияние на рост и обеспечение социальной защиты населения, обусловило актуальность работы. В статье раскрыты научные взгляды относительно трактовки понятия социального партнерства. Охарактеризованы и раскрыты принципы концепций социального партнерства для формирования эффективно действующей системы социальной защиты в Украине. Доказано, что социальное партнерство в обеспечении социальной защиты необходимо рассматривать в разрезе различных уровней, а не только государственных институтов. Рассмотрены современные особенности модернизации роли социального партнерства, влияющие на социальную защиту граждан. Обоснована необходимость при определении понятия «социальная защита» учитывать все его аспекты вне зависимости от отрасли знаний, в которой они находят свое место. Практическая ценность статьи состоит в доведении необходимости развития и роста системы социального партнерства как наиболее важного элемента социальной ответственности с целью повышения уровня социальной защиты населения.

Ключевые слова: социальное партнерство, концепции, социальная защита, население, экономический рост.

In modern conditions the existing negative trends in the social sector as well as accumulated social problems create a lot of threats and restrain further development of society; therefore it is crucial to implement the practice of cooperation among the state, business, society and individual, which would enhance the mutual responsibility of all participants of social life by creating the conditions for further stable development of the society based on the widest range of interests. Literature's review showed the lack of studies concerning the characteristics of development of a social partnership between the authorities, business and workers in crisis in order to develop measures and prevent threats that can destabilize social and other areas stipulated to the purpose of the study. The article analyzes the modern definitions of social partnership, on various grounds, outlines their features. According to the results of the research, the necessity to consider social partnership as part of the social policy of the state from the point of view of different levels was proved. Generalization and systematization of theoretical bases on these issues is of practical value and will help to outline the main ways to improve and form an effective system of social protection of the state. The principles of social partnership concepts in the formation of an effective system of social protection of Ukraine are described. The modern features of modernization of the role of social partnership, which have an impact on social protection of citizens are considered. The study has shown that social partnership has a great influence on social protection of the population, so if to increase the level of social partnership of business, as well as to transfer to the enterprises part of the expenses for the implementation of social policy of the state, it can significantly improve the quality of life of the population. In the conclusions the author emphasizes that there is a close relationship between the components of social partnership and the types of social protection of business, so the adherence to ethical principles of doing business will allow to increase the level of social protection of the population.

Key words: social partnership, concept note, social protection, population, economic growth.

Постановка проблеми. Соціальний захист усіх верств суспільства є необхідним елементом функціонування будь-якої розвиненої держави та однією з найважливіших цілей соціально орієнтованої економіки. Заходи, які сприяють еконо-

мічному зростанню держави у цілому та підвищенню добробуту кожного окремого громадянина, останнім часом привертають усе більше уваги як науковців, так і політичних діячів через кризовий економічний стан держави.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку соціальне партнерство є необхідною умовою формування громадянського суспільства. У перехідний період у процесі трансформації суспільних відносин зростає небезпека загострення протиріч передусім у соціально-трудовій сфері. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває аналіз проблем становлення і розвитку системи соціального партнерства як чинника, що має позитивний вплив на збереження політичної стабільності, динамічний розвиток економіки і соціальної сфери, формування відкритого демократичного суспільства. Механізм соціального партнерства, який ефективно функціонує, дає змогу людям спрямовувати хід подій на свою користь, удосконалювати свою організацію на благо громадським інтересам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізу сутності, змісту, принципів функціонування системи соціального партнерства присвячено роботи Н. Балабанової, В. Скуратівського, О. Палій, Е. Лібанової та ін. [1; 2]. Дослідженням питання концепції соціального партнерства займалися такі науковці, як С. Пшеничний, Ж. Єрмакова, Н. Волкова [3–5] та ін. Проте малодослідженим залишається питання щодо розвитку соціального партнерства між владою, бізнесом та робітниками в умовах кризи з метою розроблення заходів та недопущення загроз, які можуть дестабілізувати соціальну та інші сфери.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення взаємозв'язку соціального партнерства як чинника, що має вплив на підвищення рівня соціального захисту населення країни.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Визначення концепцій соціального партнерства як частини соціальної відповідальності держави, бізнесу та населення щодо забезпечення соціального захисту передусім потребує з'ясування поняття останнього.

Соціальний захист населення є предметом вивчення багатьох галузей та наук, зокрема права, соціології, філософії, економіки, медицини тощо, і, на жаль, кожна з наук підходить до трактування цього поняття лише з боку своєї спеціалізації, що призводить до його штучного обмеження і спрощення. Велика кількість визначень поняття «соціальний захист», яка існує в літературі з різних галузей знань, доводить, що вони можуть перетинатися між собою та доповнювати один одного. Уважаємо, що під час визначення поняття «соціальний захист» слід враховувати усі його аспекти, незважаючи на галузь знань, у якій вони знаходять своє місце.

Згідно з Конституцією України, соціальний захист розуміється як система заходів щодо захисту населення від соціальних ризиків і включає право на забезпечення у разі повної, частко-

вої або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від особи обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій у рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення [6].

Соціальна сфера – головне поле взаємодії соціальної держави та бізнес-спільноти, а суттю їхніх відносин виступає соціальне партнерство, яке засноване на соціальній відповідальності і передбачає різні його форми.

Ідеологія соціального партнерства почала формуватися ще в роки Першої світової війни як противага вченню про класову боротьбу, що виникла у середині XIX ст. і вимагала інтенсифікації соціальних конфліктів. Засновники ідеології соціального партнерства, спираючись на етику Л. Фейербаха, ідеї Л. Блана, П. Прудона, Ф. Лассаля і Е. Бернштейна, на концепції ліберального реформізму (М. Вірт, О. Міхаеліс та ін.), убачали в солідарності класів вирішальну форму соціальної взаємодії і реформування індустріального суспільства. Концепції соціального партнерства звертають увагу на існування в сучасному суспільстві двох принципів регулювання суспільного життя: 1) на контроль над економічним, політичним і соціальним розвитком із боку державних інститутів; 2) на акумуляцію позитивних для громадянського суспільства змін і зміцнення соціальних структур, покликаних забезпечити формування «держави загального благоденства» [5].

Зміни на ринку праці, трансформація відносин між роботодавцями і найманими працівниками, глобалізація світової економіки призвели до модернізації ролі соціального партнерства. Зокрема, у сучасних світоглядних концепціях соціальне партнерство (англ. *social partnership*) розглядається в кількох аспектах: як суспільний договір між індивідами, класами, соціальними групами та державою щодо забезпечення певних умов співіснування на основі узгодження інтересів сторін; як спосіб узгодження інтересів соціальних груп і держави у сфері праці [7]; як спосіб досягнення згоди між профспілками і роботодавцями [8]; як заснована на договірних засадах взаємодія, співпраця соціальних партнерів (учасників соціального партнерства) у діяльності, спрямованій на досягнення спільних цілей; як форма соціальної організації, за якої ключові економічні, політичні й соціальні рішення приймаються групами інтересів або спільно цими групами і державою; як процес подолання конфлікту інтересів на основі досягнення домовленості сторін [9].

Соціальне партнерство є феноменом ринкової економіки: його поява пов'язана з промисловим виробництвом, яке у своєму історичному розви-

тку пройшло кілька етапів. Як відомо, початок промислової діяльності людини сягає доволі давніх часів. Однак організованої форми промисловість набула з поширенням домашнього виробництва, яке з часом переросло в ремісничий промисел, зосереджений переважно в містах. Ремісничі відносини, побудовані на використанні ручної праці найманих працівників, – підмайстрів та учнів, без застосування машин, мали патріархальний характер. Особливістю відносин власника і працівників на цьому етапі була спільність діяльності, тому вона не створювала приводів для відособлення інтересів власників і працівників [10].

Сучасна концепція соціального партнерства, на думку С.П. Пшеничного, виходить із положення про те, що влада, бізнес і громадські організації, що представляють інтереси найманих працівників, взаємодіють і будують свої відносини виходячи з необхідності забезпечення сталого й динамічного розвитку економіки, соціальної стабільності та порядку у суспільстві, правового захисту і реалізації основних прав та свобод особистості, створення умов гармонійного розвитку людини [3]. Тобто, на думку автора, розглядати соціальне партнерство необхідно з позиції регулювання соціально-трудова відносин.

Огляд наукових робіт вітчизняних та зарубіжних учених довів багатоаспектність ідеології соціального партнерства. На відміну від С.П. Пшеничного Ж.А. Єрмакова досліджує соціальне партнерство з позиції взаємодії влади і бізнесу, тобто як особливий соціальний та економічний інститут регулювання ринку [4].

На нашу думку, найбільш точне сучасне визначення поняття соціального партнерства надав шотландський учений Ш. Бойд. Він дослідив моделі соціального партнерства у таких країнах, як Австрія, Бельгія, Ірландія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Уельс й Швеція, та надав таке його визначення: соціальне партнерство – це три- або багатостороння співпраця роботодавців, профспілок, органів державної влади (державних, місцевих, регіональних) та інших груп соціальних інтересів (наприклад, громадського сектору). При цьому ключовою ознакою соціального партнерства є те, що воно, як правило, стосується галузі економічної і соціальної політики та засноване на зобов'язуючій угоді [8].

В основу світової практики ведення бізнесу покладено етичні підходи до суспільства, співробітників, навколишнього середовища. У світі відбувається переформатування сприйняття бізнесу не лише з боку його прибутковості, а й з урахуванням ціни, наслідків отримання прибутку, соціального та екологічного складників. Важливою характеристикою соціальної відповідальності є прагнення організації впроваджувати соціальні й екологічні питання у свій процес прийняття рішень та бути

підзвітними за впливи, які їх рішення й дії справляють на суспільство та навколишнє середовище. Це передбачає як етичну, так і прозору поведінку, котра сприяє сталому розвитку, враховує інтереси зацікавлених сторін, відповідає чинному законодавству та міжнародним нормам поведінки, впроваджена у діяльність організації і практикується у її відносинах [11].

За кордоном соціальна відповідальність та соціальне партнерство бізнесу існують як стійкий соціальний інститут. Від традиційної благодійності соціальну відповідальність бізнесу відрізняє раціональність. У нашій країні її можна розглядати як антикризову реакцію на необхідність розв'язання гострих соціальних проблем. За останнє десятиліття розрив між багатими і бідними верствами населення не тільки не ліквідований, а й зріс ще більше, незважаючи на зростання чисельності середнього класу.

Громадянське суспільство розвинене слабо, держава не сприймається як управлінська структура, здатна виконувати свої функції соціального захисту повною мірою. Як результат – скорочення тривалості життя громадян, негативні зміни у стані їхнього здоров'я, розвиток соціальної апатії.

На нашу думку, підвищення рівня профспілок та їх об'єднань, посилення дієздатності системи соціального партнерства, розширення діалогу влади й бізнесу є першочерговими завданнями формування і реалізації державної політики соціального захисту зайнятого населення. Для цього необхідно реформувати структуру органів соціального партнерства, зокрема тих, що функціонують на галузевому та регіональному рівнях. В умовах економічної кризи система партнерського регулювання соціально-економічних і трудових відносин повинна бути не лише засобом стабілізації системи соціального захисту в країні, а й інструментом прогресивних перетворень у суспільстві. У зв'язку із цим величезну роль відіграє діяльність держави, її законодавчих і виконавчих органів, які повинні не тільки вдосконалювати законодавчу базу соціального партнерства, а й створювати умови для ділового співробітництва зацікавлених сторін у справі розвитку ринку праці й забезпечення соціальної стабільності. Ефективне функціонування соціального партнерства як механізму соціального захисту можливо за одночасного розвитку економіки держави та її активної соціальної політики.

Висновки з проведеного дослідження. Сьогодні у всьому світі соціальна відповідальність бізнесу реалізується, насамперед, через розвиток концепції соціально відповідального бізнесу. Організації вирішують соціальні проблеми за допомогою інвестицій у розвиток освіти, медицини, науки, виробництва, підтримки соціально незахищених верств населення та турботи про навколишнє середовище. Таким чином, вони отримують вигоди

від цієї діяльності, виражені в нематеріальних активах, головний з яких – позитивна репутація.

Усі компанії, які використовують концепції соціального партнерства, реалізують стратегію розвитку не тільки корпоративної соціальної відповідальності, а й дійсно роблять багато добрих справ для суспільства та впроваджують демократичні й людські принципи у своїй діяльності, що, своєю чергою, підвищує соціальний захист громадян у країні.

Отже, як бачимо соціальне партнерство має сильний вплив на соціальний захист населення, а тому якщо підвищувати рівень соціальної відповідальності бізнесу, а також перенести на підприємства частину витрат на реалізацію соціальної політики держави, можна значно поліпшити якість життя населення.

Актуальним напрямом подальших досліджень є криза концепцій соціального партнерства та формування ефективних систем соціального діалогу в системі державного управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанова Н.В., Жуков В.І., Пилипенко В.Є. Соціальний діалог. Соціальне партнерство. Соціальна держава. Київ : Академія праці та соціальних відносин, 2002. 189 с.
2. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. Київ : УАДУ, 2003. 265 с.
3. Пшеничний С.П. Умови розвитку соціального партнерства. *Питання економіки та права*. 2013. № 12. С. 65–68.
4. Єрмакова Ж.А. Форми соціально-економічного партнерства держави та бізнесу в регіонах країни. *Ефективна економіка*. 2016. № 2. С. 13–16
5. Волкова Н.В. Соціальне партнерство як фактор економічної стабільності в Україні. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/14.pdf (дата звернення: 11.03.2021).
6. Конституція України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.03.2021).
7. Алексійчук В.В. Механізми державного управління приватним партнерством : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 – механізми державного управління ; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 19 с.
8. Boyd S. Partnership working : European social partnership models. STUC, 2002. 61 p.
9. Беззубко Л.В. Российская и украинская модели социального партнерства. *Вестник Томского государственного университета. Экономика*. 2011. № 1(13). С. 9–19.
10. Петроє О. Теорія соціального партнерства та її вплив на розвиток концепції соціального діалогу. *Вісник Національної академії державного управління*. URL: [http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/](http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-4-31.pdf)

[uploads/2013/11/2012-4-31.pdf](http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-4-31.pdf) (дата звернення: 28.03.2021).

11. Завора Т.М. Соціальна відповідальність як чинник забезпечення соціальної безпеки держави. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/186/1/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_2016.pdf (дата звернення: 20.03.2021).

REFERENCES:

1. Balabanova N.V., Zhukov V.I., Pylypenko V.Ye. (2002) Sotsialnyi dialoh. Sotsialne partnerstvo. Sotsialna derzhava [Social dialogue. Social partnership. Social state]. Kyiv: Akademiia pratsi ta sotsialnykh vidnosyn. (in Ukrainian)
2. Skurativskiy V., Paliy O., Libanova E. (2003) Sotsialna polityka [Social politics]. Kyiv: Vyd-vo UADU. (in Ukrainian)
3. Pshenychnyi S.P. (2013) Umovy rozvytku sotsialnoho partnerstva [Conditions for the development of social partnership]. *Pytannia ekonomiky ta prava*, no. 12, pp. 65–68.
4. Yermakova Zh.A. (2016) Formy sotsialno-ekonomichnoho partnerstva derzhavy ta biznesu v rehionakh krainy [Forms of socio-economic partnership of the state and business in the regions of the country]. *Efektivna ekonomika*, pp. 13–16.
5. Volkova N.V. Sotsialne partnerstvo yak faktor ekonomichnoi stabilnosti v Ukraini [Social partnership as a factor in economic stability in Ukraine]. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/14.pdf (accessed 11 March 2021).
6. Konstytutsiia Ukrainy. Available at: <http://www.rada.gov.ua> (accessed 25 March 2021).
7. Aliexsieichuk V.V. (2009) Mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia pryvatnym partnerstvom [Mechanisms of public administration of private partnership] (PhD Thesis), Zaporizhzhia: Klasych. pryvat. un-t.
8. Boyd S. (2002) Partnership working : European social partnership models. STUC.
9. Bezzubko L.V. (2011) Rossiyskaya i ukrainskaya modeli sotsialnogo partnerstva [Russian and Ukrainian Models of Social Partnership]. *Vest. Tomsk. gos. un-ta: Ekonomika*, no. 1 (13), pp. 9–19.
10. Petroie O. Teoriiia sotsialnoho partnerstva ta yii vplyv na rozvytok kontseptsii sotsialnoho dialohu. [The theory of social partnership and its influence on the development of the concept of social dialogue] *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia*. Available at: [http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/](http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/11/2012-4-31.pdf)
11. Zavora T.M. Sotsialna vidpovidalnist yak chynnyk zabezpechennia sotsialnoi bezpeky derzhavy [Social responsibility as a factor in ensuring the social protection of the state]. Available at: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/186/1/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B1%80%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_2016.pdf (accessed 20 March 2021).